

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрайымынын кайрылуусуна
байланыштуу «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти
жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин
1-бөлүгүнүн 35-пунктунун конституциялуулугун
текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

2019-жылдын 24-апрели

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык
палатасы: төрагалык кылуучу - судья Э.Т. Мамыров, судьялар
Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, М.Ш. Касымалиев, К.М. Киргизбаев,
А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин
курамында, сот отурумунун катчысы С.А. Джолгокпаеванын,

кайрылуучу тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун
ишеним кат боюнча өкүлү Эркин Бакбурович Искаковдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин
ишеним кат боюнча өкүлдөрү Бейшенбек кызы Камила, Мирбек
Исамаматович Арзиевдин;

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын ишеним кат боюнча өкүлдөрү Айсулуу Жаныбаевна Букамбаеванын, Жыргал Нуржановна Мурзалиеванын, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Аида Маратовна Курманбаеванын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрайымынын кайрылуусу бул ишти кароого себеп болду.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пунктунун Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2019-жылдын 12-февралында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрайымы Г.У. Калиеванын «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пунктун Кыргыз

Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 2-пунктуна, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 74-беренесинин 9-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө сунуштамасы келип түшкөн.

Сунуштамадан келип чыккандай, талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин башка ыйгарым укуктары ичинде – Кыргыз Республикасынын сот тутумунун иши жөнүндө Жогорку соттун төрагасынын ар жылдык маалыматын угуу, сот адилеттигин жүргүзүүгө кийлигишпөө жана дайындуу сот иши боюнча отчетту талап кылууга тыюу салуу принцибин сактоо менен жүргүзөт деген ыйгарым укугун карайт.

Ушуга байланыштуу, арыздануучу бул ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 2-пунктуна карама-каршы келет деп болжойт, ага ылайык Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принцибине негизделет.

Кайрылуу субъекти мамлекеттик бийликтин мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлик бутактарына бөлүштүрүлүшү мамлекеттик бийликти уюштуруунун жана укуктук мамлекеттин иштешинин маанилүү принциптеринин бири болуп саналат. Бийликти бөлүштүрүү принциби мыйзам жаратуу ишмердиги – мыйзам чыгаруу органы, аткаруу-тескөө ишмердиги – аткаруу бийлик органдары, сот бийлиги – соттор тарабынан жүзөгө ашырылат дегенди билдирет. Мында мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлик бутактары өз алдынча жана салыштырмалуу көз карандысыз. Бийликтин бөлүштүрүлүшү мыйзам чыгаруу, мамлекеттик башкаруу, сот адилеттиги деген функциялардын табигый ажыратылышына негизделет.

Кайрылуу субъекти өз жүйөлөрүнө негиздеме катары Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2018-жылдын 3-октябрындагы Чечиминде баяндалган укуктук көз карашын келтирүүдө, анда бийликти бөлүштүрүү принцибине ылайык бийликтин ар бир бутагы мамлекеттик бийликтин жалпы тутумунда өз ордун ээлейт жана ага гана тийиштүү милдеттер менен функцияларды аткарат деп көрсөтүлгөн.

Мындай бөлүштүрүүнүн маңызы бийликтин ар бир бутагына салыштырмалуу өз алдынчалуулук жана көз карандысыздыкты, ошондой эле бир бутактын экинчисине карата үстөмдүк кылуусун жокко чыгаруучу зарыл болгон тең салмактуулукту камсыз кылууга жол берген ыйгарым укуктар көлөмүн берүүдө турат.

Бирок, кайрылуу субъектинин пикири боюнча талашылып жаткан ченем мыйзам чыгаруу бийлигинин сот бийлигине карата үстөмдүгүн бекитүүдө, бул бийликти бөлүштүрүү принцибинин бузулушуна алып келүүдө жана сот бийлигинин көз карандысыздыгынын деңгээлин төмөндөтүүдө.

Кайрылуу субъекти Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө шилтеме жасоодо, ага ылайык мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым укуктардын алкагынан чыга алышпайт.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пунктунун ченеми Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2007-жылдын 21-октябрындагы редакциясына ылайык болуучу. Ошентип, мурда колдонууда болгон Конституцияга ылайык Конституциялык соттун, Жогорку соттун төрагаларынын ар жылдык докладдарын угуу боюнча ыйгарым укук Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин карамагына кирген болуучу, бул Кыргыз Республикасынын 2010-жылдын 27-июнундагы Конституциясында каралган эмес.

Мындан талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын сот тутумунун иши жөнүндө маалыматты угуу боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин компетенциясын аныктоо менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 74-беренесинде аныкталган парламенттин ыйгарым укуктарынын алкагынан чыгып кеткени көрүнүүдө. Ошентип, Конституциянын аталган беренеси Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын негизги тизмесин камтыйт, ага

көрсөтүлгөн компетенция кирбейт, андан да ушул эле берененин 9-бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши Конституцияда гана каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат деп караштырылган. Конституция бул мааниде Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын аныктыгы, тактыгы жөнүндө так орнотмо берет. Демек, кыйшаюусуз Конституцияга ылайык кабыл алына турган талашылып жаткан ченемдин Мыйзамда болуусу Конституциянын үстөмдүк принцибин бузууда.

Ошентип, кайрылуу субъекти Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын тизмеси мыйзамдар же башка ченемдик укуктук актылар менен кеңейтилиши мүмкүн эмес деп болжойт.

Андан тышкары, кайрылуу субъекти талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын үстөмдүк жана түздөн-түз колдонулуу принциби чагылдырылган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1 жана 2-бөлүктөрүнө карама-каршы келүүдө деп эсептейт.

Сот бийлиги судьяларга гана таандык. Судьялардын көз карандысыздыгы, кол тийгистиги, алардын Конституция менен мыйзамдарга гана баш ийүүсү, сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ишмердикке кийлигишүүгө тыюу салуу жөнүндө конституциялык жоболор судьянын укуктук статусун аныктайт жана сот бийлигин мамлекеттик бийликтин көз карандысыз жана бейтарап бутагы катары бекитет. Соттун, судьялардын жана бүтүндөй сот бийлигинин көз карандысыздык принциби соттук коргонууга болгон конституциялык укуктун жүзөгө ашырылуусу менен түздөн-түз байланышта болот.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2019-жылдын 19-февралындагы аныктамасы менен Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрайымынын сунуштамасы өндүрүшкө кабыл алынган.

Соттук отурумда кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну суранган.

Жоопкер тараптын өкүлү Бейшенбек кызы Камила кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн кийинкидей негиздер боюнча жараксыз деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши мыйзам чыгаруу бийлигин жана өз ыйгарым укуктарынын алкагында контролдоочу функцияларды жүзөгө ашырган жогорку өкүлчүлүктүү орган болуп саналат.

Жоопкер тараптын өкүлү, Парламент өкүлчүлүктүү орган болуп саналат жана эл эгемендиктин ээси жана мамлекеттик бийликтин бирден бир булагы катары өзүнүн өкүлдөрүн - депутаттарды парламентке шайлайт жана аларга элдин атынан жүзөгө ашырылуучу ыйгарым укуктарды өткөрүп берет деп белгилейт.

Мамлекеттик бийликтин органы катары Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешине мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принцибине ылайык мамлекеттин мыйзам чыгаруу ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда өзгөчө орун берилген. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши мыйзамдарды кабыл алуу аркылуу Кыргызстан элинин эгемендүү эркин чагылдырган, адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин камсыз кылуучу укуктук механизмдерди жаратат.

Мамлекеттик-башкаруу ыйгарым укуктарына ээ болгон адамдын өзүнүн саясий ишмердигинин жыйынтыктары үчүн жооп берүү милдетин түшүндүргөн эл алдында бийликтин жоопкерчиликтүүлүгү конституциялык принцибин сактоо дал ушунда туюндурулган. Адегенде, бул эл алдында бийликтин легитимдүүлүгү жана кадыр-баркы үчүн, ички жана тышкы саясаттын багыттарын туура тандоо үчүн, кабыл алынган чечимдердин жүзөгө ашырылуусу жана натыйжалуулугу үчүн жоопкерчилик.

Бейшенбек кызы Камила «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пункту менен каралган Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укугу сот адилеттигин жүзөгө ашырууга кийлигишпөө принцибин жана конкреттүү сот иши боюнча отчетту талап кылууга тыюу салууну сактоо менен жүзөгө ашырылат деп

айтууда. Жогорку Кеңеш сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ишмердикке кандайдыр бир кийлигишүүсүз Кыргыз Республикасынын сот тутумунун ишмердиги жөнүндө гана маалыматты угат. Ошону менен мыйзам чыгаруу жана сот бийлигинин органдары мамлекеттин функцияларын өз компетенциясынын чегинде өз алдынча жана бири бирине көз карандысыз жүзөгө ашырышат.

Жоопкер тараптын өкүлү сот тутумунун ишмердиги жөнүндө Жогорку соттун төрагасынын ар жылдык маалыматын угуу Конституциянын жана мыйзамдардын жоболорун эске алуу менен жүзөгө ашырылат деп, «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын карамагында турган маалыматтарга жетүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 18-1 жана 20-1-беренелерине шилтеме жасап, ага ылайык соттордун соттук актылар жөнүндө маалыматты жайылтууну камсыз кылуу милдети каралганын белгилейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин табиятын, ишмердигинин өзгөчөлүгүн жана укуктук абалын эске алганда, телекөрсөтүү жана радио аркылуу берилген сот тутумунун ишмердиги жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын маалыматын угуу Кыргызстандын калкын маалыматтандыруунун ыкмаларынын бири болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 74-беренесинде көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын тизмеси толук болуп саналбайт, бул алар тарабынан Конституцияда жана мыйзамдарда, маселен, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутатынын статусу жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамдары менен каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырууну билдирет.

Жогоруда баяндалгандын негизинде Бейшенбек кызы Камила Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун сунуштамасын канааттандыруудан баш тартууну суранууда.

Жоопкер тараптын экинчи өкүлү М.И. Арзиев Бейшенбек кызы Камиланын жүйөлөрүн колдогон.

Кыргыз Республикасынын Президентинин Аппаратынын өкүлү Ж.Н. Мурзалиева Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун сунуштамасы боюнча кийинкидей пикирин билдирген.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесине ылайык Кыргыз Республикасында мамлекеттик бийлик бүткүл эл тарабынан шайланган Жогорку Кеңеш жана Президент өкүл болгон жана камсыз кылган элдик бийликтин үстөмдүгүнүн; мамлекеттик бийликти бөлүштүрүүнүн; мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эл алдындагы жоопкерчилигинин жана ачыктыгынын, өз ыйгарым укуктарын элдин кызыкчылыгында жүзөгө ашыруусунун; мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иш милдеттери менен ыйгарым укуктарын так ажыратуунун принциптерине негизденет.

Ж.Н. Мурзалиева ойлогондой, бийликти бөлүштүрүү принциби бийликтин ар бир бутагы өз алдынча иштейт жана башкасынын ыйгарым укуктарына киришпейт дегенди билдирет. Анын өз ирети менен жүзөгө ашырылышында тигил же бул бийлик тарабынан бири биринин ыйгарым укуктарын тартып алуунун ар кандай мүмкүндүгү жокко чыгат. Бийликти бөлүштүрүү принциби токтото туруу жана тең салмактуулук тутуму менен жүзөгө ашырылат. Бул принциптин жардамы менен мамлекеттик органдар бирин алмаштырбай өз компетенциясынын алкагында иштейт; мыйзам чыгаруу, аткаруу жана сот бийлигин жүзөгө ашырган мамлекеттик органдардын өз ара мамилесинде өз ара контроль, тең салмактуулук, бирдейлик орнотулат. Демократиялык коом үчүн бийликти бөлүштүрүү принциби өзгөчө маанилүү жана барктуу. Ал мамлекеттик бийликтин

концентрациясын, анын авторитардык жана тоталитардык бийликке айлануусун болтурбай турган мамлекеттик бийликтин салабаттуулугунда, тегиздигинде чагылдырылат. Демократиялык коомдогу бул принцип бийликтин үч бутагы бирдей, күчтөрү тең, бири бирине карата тең салмактуулук катары иштейт жана бири бирине карата үстөмдүк кылууга жол бербейт дегенди болжойт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесине ылайык судьялар көз карандысыз жана Конституция менен мыйзамдарга гана баш иет. Сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ар кандай кийлигишүүлөргө тыюу салынат.

Ж.Н. Мурзалиева сот адилеттигине кийлигишпөө принцибин жана конкреттүү соттук иш боюнча отчетту талап кылууга тыюу салууну сактоодо сот тутумунун ишмердиги жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын маалыматын угуу бийликти бөлүштүрүү конституциялык принцибине карама-каршы келиши мүмкүн эмес деп болжойт.

Ошол эле учурда ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 2007-жылдын 23-октябрындагы редакциясында Жогорку соттун төрагасынын ар жылдык докладын угуу Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарына таандык деп белгилеген. Бирок, мыйзам чыгаруучунун мындай ыйгарым укугу 2010-жылдын 27-июнунда бүткүл элдик референдумда кабыл алынган Кыргыз Республикасынын колдонуудагы Конституциясында жок.

Ушуга байланыштуу Ж.Н. Мурзалиева Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары ушул Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым укуктардын алкагынан чыга алышпайт деп көрсөтүүдө.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана ал

Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат, Конституциянын негизинде конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар кабыл алынат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 74-беренеси Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарын карайт, анын ичинде Кыргыз Республикасынын сот тутумунун ишмердиги жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын ар жылдык маалыматын угуу сыяктуу ыйгарым укугу жок. Андан тышкары, ушул эле берененин 9-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши Конституцияда гана каралган башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

Ошентип, Ж.Н. Мурзалиева талашылып жаткан ченемде каралган ыйгарым укук Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциясында каралган компетенциясынын алкагынан чыгып кетүүдө, демек, талашылып жаткан ченем ушул бөлүгүндө Конституцияга карама-каршы келет деген тыянакка келүүдө.

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлү А.М. Курманбаева Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык мамлекет, анын органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана алардын кызмат адамдары ушул Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым укуктардын алкагынан чыга алышпайт деп белгилейт. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө ылайык Конституция эң жогорку юридикалык күчкө ээ жана ал Кыргыз Республикасында түздөн-түз колдонулат. Конституциянын негизинде конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар кабыл алынат.

Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарынын тизмеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 74-беренесинде каралган. Мында, Конституциянын көрсөтүлгөн беренесинин 9-бөлүгүндө Жогорку Кеңеш Конституцияда каралган дагы башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат деп белгиленген.

А.М. Курманбаева Конституцияда Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын толук тизмеси аныкталган деп болжойт жана ошого жараша Конституцияда Жогорку Кеңештин Кыргыз Республикасынын сот тутумунун ишмердиги жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын ар жылдык маалыматын угуу ыйгарым укугу белгиленген эмес деп белгилөөдө.

Баяндалганга ылайык, А.М. Курманбаева «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 2-пунктуна, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 74-беренесинин 9-бөлүгүнө карама-каршы келет деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тараптардын жүйөлөрүн талкуулап жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын төмөнкүдөй мазмундагы 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пункту саналат:

«3-берене. Жогорку Кеңештин конституциялык ыйгарым укуктары

1. Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарына төмөнкүлөр кирет:

35) Кыргыз Республикасынын сот тутумунун иши жөнүндө Жогорку соттун төрагасынын ар жылдык маалыматын угуу, сот адилеттигин

жүргүзүүгө кийлигишпөө жана дайындуу сот иши боюнча отчетту талап кылууга тыюу салуу принцибин сактоо менен жүргүзүлөт;».

«Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2011-жылдын 25-ноябрында № 233 сан менен мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин Тоо» гезитинин 2011-жылдын 2-декабрындагы № 102 санында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп эсептелет.

2. Мамлекеттик бийлик мамлекеттик бийликти бөлүштүрүү принцибине негизденет (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренеси). Бул конституциялык жобо мамлекеттик бийликтин калыптануусунун жана иштешинин өзөктүү принцибин аныктайт жана Кыргыз Республикасынын конституциялык түзүлүшүнүн негиздеринин бөлүгү болуп саналат.

Жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык ченемдердин укуктук мазмунунан бийликти бөлүштүрүү принциби укуктук мамлекетке таандык экени келип чыгууда.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2014-жылдын 11-апрелиндеги өзүнүн Чечиминде бул принцип, бийлик бутактарынын биринде бийликти концентрациялоо мүмкүндүгүн жокко чыгарган, бийликтин бардык бутактарын өз алдынча жана көз карандысыз жүзөгө ашырууну, бир эле убакта алардын өз ара аракеттенүүсүн жана өз ара тең салмактуулугун камсыз кылган укуктук кепилдиктердин, коромжулар менен карама-каршылыктардын тутумун орнотууну болжойт, ошондуктан бийликти бөлүштүрүү мыйзам чыгаруу, мамлекеттик башкаруу жана сот адилеттиги сыяктуу функциялардын табигый бөлүштүрүлүшүнө негизделет деген көз карашын билдирген.

Бийликтин ар бир бутагы мамлекеттик бийликтин жалпы тутумунда өз ордун ээлейт жана ага гана таандык милдеттерди жана функцияларды аткарат, анын тең салмактуулугу токтото туруу жана карама-каршылыктар тутуму менен кармалып турат. Мамлекеттик бийликти салыштырмалуу өз

алдынча жана көз карандысыз бутактарга бөлүштүрүү зарылдыгы, мүмкүн болуучу бийликти кыянаттык менен пайдаланууну болтурбоо муктаждыгы менен шартталган. Мындай бөлүштүрүүнүн максаты мыйзамдуулукту камсыздоо жана бир бийлик бутагынын экинчисине үстөмдүк кылуусунун натыйжасында пайда болушу мүмкүн болгон өз билемдикти болтурбоо кепилдиктерин түзүү болуп саналат.

Мындай тутумдун натыйжалуу иштөөсү үчүн бийликтин ар бир бутагынын ыйгарым укуктарынын жакшы иштешин камсыз кыла турган тиешелүү механизмдер зарыл.

Ошентип, бийликти бөлүштүрүү принциби адегенде эле бийликтин бир бутагынын башкаларынан өз алдынчалуулугун болжойт, ошону менен токтотмолор менен карама-каршылыктар тутумун түзөт жана укуктук мамлекет жөнүндө түшүнүктөргө негизделет. Бул принциптин бузулушу инсан, коом жана мамлекет ортосундагы укуктук мамилелерге терс таасирин тийгизиши мүмкүн.

3. Мамлекеттик функцияларды жүзөгө ашыруу процессинде бардык бийлик бутактарынын ыйгарым укуктары бири бирине карата Конституцияда аныкталган компетенцияларга ээ болушу керек жана анысы чексиз болууга тийиш эмес. Белгиленген карамагындагы предметтерди жана ыйгарым укуктарды кыйшаюусуз кармануу жалпысынан мамлекеттин шайкеш иштөөсүнүн кепилдиги болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы мындай иштөө мамлекеттин, анын органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын Конституцияда жана мыйзамдарда аныкталган ыйгарым укуктарынын алкагынан чыкпашы керек деп аныктаган (Конституциянын 5-беренеси).

Баяндалып берилгендер, көрсөтүлгөн конституциялык ченемдер жана принциптер бардык коомдук мамилелердин укуктук жөнгө салынуусунун негизи болуп саналат дегенди билдирет. Алар мамлекеттик бийлик органдарынын укуктук статусунун өзөгү болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын төртүнчү бөлүмү мыйзам чыгаруу бийлигинин статусун аныктоо менен Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын чектерин белгилейт. Ошентип, конституциялык ченем Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши Кыргыз Республикасынын Конституциясында белгилеген ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат деп караштырат (Конституциянын 74-беренеси).

Мыйзам чыгаруучу мамлекеттик бийлик органдарынын ыйгарым укуктарын аныктоо менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинде баяндалган конституциялык орнотмолорду карманышы керек, ага ылайык конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Конституциянын негизинде кабыл алынат, жана алар карама-каршы келген учурда Конституция жогорку юридикалык күчкө ээ жана түздөн-түз колдонулат.

Демек конституциялык жоболор мыйзамдардын кийинки актыларында өзүнүн өнүгүүсүнө ээ болушу мүмкүн. Мында, Кыргыз Республикасынын Конституциясы гана Жогорку Кеңештин ишмердигинин мазмунун аныктаган ыйгарым укуктарынын, анын ишмердигинде катышкан субъектилер чөйрөсүн жана алардын Жогорку Кеңештин ишмердигине катышуусуна байланыштуу ушул субъектилер тарабынан жүзөгө ашырылып жаткан ишмердигинин мазмунун аныктаган ыйгарым укуктарын чектейт. Жогоруда көрсөтүлгөн көрсөтмөлөрдү жүзөгө ашырууда кабыл алынган мыйзам актылары Конституция менен Жогорку Кеңешке берилген ыйгарым укуктарды жүзөгө ашыруу тартибин орнотууга гана тиешелүү болушу керек.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Конституциясы Жогорку Кеңештин ишмердигин укуктук регламентациялоодо юридикалык база болуп саналат. Жогорку Кеңештин ишмердигине тийиштүү укуктук көрсөтмөлөр Конституцияда гана камтылышы керек жана ушул конституциялык ченемдин чегинен чыгуу укуктук мамлекеттин конституциялык негиздерин бузуу дегенди билдирет.

Демек, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Мыйзамдын талашылып жаткан ченемине негизделген сот адилеттигин жүзөгө ашырууда турган сот тутумунун ишмердиги жөнүндө ар жылдык маалыматты угуу туурасындагы мыйзам талабы мыйзам чыгаруу бийлигинин конституциялык ыйгарым укуктуулугуна ээ эмес. Сот бийлигинин ишмердигине кийлигишүү жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ыйгарым укуктарынын чегинен тышкары чыгуусу сот адилеттигин жүзөгө ашыруу маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотуна рекомендация берүү менен дагы ырасталат, ал тууралуу Кыргыз Республикасынын сот тутумунун тийиштүү жылдагы ишмердиги жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын маалыматы жөнүндө Жогорку Кеңештин ар жылдык токтомдору дагы күбөлөндүрөт.

4. Демократиялык укуктук мамлекетте сот бийлиги анын ишмердигин ченемдик укуктук жөнгө салынуусу, ошондой эле судьяларды жогорку сот органдарына тандоо мыйзам чыгаруу бийлиги тарабынан жүзөгө ашырылуусуна карабастан, мамлекеттик бийликтин толук укуктуу бутагы болуп саналат. Андан тышкары, мамлекет соттордун иштөөсү жана судьялардын ишмердиги үчүн каржылоону жана тийиштүү шарттарды камсыз кылат, ал республикалык бюджеттин каражаттарынын эсебинен жүргүзүлөт жана сот адилеттигинин толук кандуу жана көз карандысыз жүзөгө ашыруу мүмкүндүгүн камсыз кылышы керек.

Ошол эле учурда сот бийлиги бийлик органдарынын жана мамлекеттик кызмат адамдарынын чечимдеринин жана аракеттеринин (аракетсиздигинин) Конституцияга жана мыйзамдарга ылайык келүүсүн контролдоо боюнча ыйгарым укуктарга ээ.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 93-беренесине ылайык Кыргыз Республикасында сот адилеттиги сот аркылуу гана жүзөгө ашырылат. Конституциянын 94-беренесинде принципалдуу жоболор

бекитилген, аларга ылайык судьялар кол тийбестикке ээ, көз карандысыз жана Конституция менен мыйзамдарга гана баш иет.

Бул конституциялык жоболор эл аралык-укуктук актыларга да шайкеш келет, маселен, Кылмыштуулуктун алдын алуу жана укук бузуучуларга карата мамиле кылуу боюнча БУУнун VII Конгрессинде кабыл алынган жана БУУнун Башкы Ассамблеясынын 1985-жылдын 29-ноябрындагы жана 13-декабрындагы резолюциялары менен жактырылган Сот органдарынын көз карандысыздыгына тийиштүү Негизги принциптерде сот органдарынын көз карандысыздыгы мамлекет тарабынан кепилденет жана өлкөнүн Конституциясында жана мыйзамдарында бекитилет, бардык мамлекеттик жана башка мекемелер сот органдарынын көз карандысыздыгын урматтоого жана сактоого милдеттүү деп караштырылат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы сот бийлигинин жана судьялардын көз карандысыздыгы сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча судьялардын ишмердигине ар кандай кийлигишүүгө каршы кепилдик болуп саналат жана судьяларга адамдын укуктары менен эркиндиктерин коргоо боюнча жүктөлгөн милдетти аткаруу мүмкүндүгүн берүү зарылдыгы менен акталуу деп бир нече жолу белгилеген. Судьялардын көз карандысыздыгы принцибинин маңызы судьялар Конституция менен мыйзамдарга гана баш ийип, ким тарабынан болбосун жана кандай себептер менен болбосун кандайдыр бир чектөөсүз, тыштан кийлигишүүсүз, таасир этүүсүз, катышуусуз, мажбурлоосуз, коркутуусуз чечимдерди эркин кабыл алуунун реалдуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу шарттарын камсыз кылууга умтулууда турат (Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын 2013-жылдын 27-декабрындагы, 2017-жылдын 15-февралындагы Чечимдери).

Демократиялык мамлекеттеги сот бийлигинин өз алдынчалуулугу жана көз карандысыздыгы бийликтин башка бутактарынын кыянаттыктарын токтотуу жана аракетсиздигин болтурбоо жөндөмдүүлүгү катары каралат. Сот бийлигинин көз карандысыздыгы анын Конституцияга тике баш

ийүүсүнө негизделет жана укук үстөмдүгүнө негизделген ар кандай укуктук мамлекеттин өзөктүү принциби жана маанилүү элементи болуп саналат.

Демократиялуу укуктук мамлекетте жогорку бийлик болуп мыйзам бийлиги саналат, демек, мыйзам үстөмдүгүн камсыз кылып жаткан сот бийлиги калыс жана бейтарап болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу үчүн кимдин гана болбосун таасиринен эркин болушу керек.

Жогоруда баяндалгандан, парламент сот органдарын түзүүдө чечүүчү ролду ойноо менен сот органдарынын ишмердигине кийлигишүүгө укуктуу эместиги келип чыгууда. Конституциянын маанисине жана мазмунуна ылайык Жогорку Кеңештин ыйгарым укуктарынын чеги сот бийлигинин негизги ишмердиги болгон сот адилеттигин жүзөгө ашыруу боюнча ыйгарым укуктар башталган жерде болот, анткени бийликти бөлүштүрүү принцибине ылайык мыйзам чыгаруу бийлиги сот адилеттигине кийлигишүүгө укуктуу эмес. Мамлекеттик бийлик органдарынын ыйгарым укуктарынын чектерин так белгилөөнүн маанилүү экенин түшүнүү бийликти бөлүштүү принцибинин негизинде алардын мамлекеттеги өз ара мамилелеринин уюштурулушуна көмөк болот.

Ошентип, сот бийлигинин конституциялык модели адам укуктары менен эркиндиктерин сот адилеттүүлүгү менен камсыз кылуу идеясы менен орундатылган, укук үстөмдүгүнүн жалпыга таанылган эл аралык принциптери менен көрсөтүлгөн жана сот бийлиги менен сот көз карандысыздыгынын толук кандуулугун чектөөгө жол бербейт.

5. Жоопкер тарап онлайн-тв жана радио аркылуу Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун төрагасынын маалыматын угууда бүтүндөй Кыргызстан эли маалымат алат деп болжойт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 33-беренесинин 3, 4-бөлүктөрүнө ылайык ар ким мамлекеттик бийлик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын, мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча

башкаруу органдары катышкан юридикалык жактардын, ошондой эле республикалык жана жергиликтүү бюджеттерден каржыланган уюмдардын иштери тууралуу маалыматтарды алууга укуктуу. Ар кимге мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын кызмат адамдарынын карамагында болгон маалыматтарды алууга кепилдик берилет. Маалымат берүүнүн тартиби мыйзам менен аныкталат.

Мында коомдук турмуштун бардык чөйрөлөрүндө маалыматка жетишүүнү камсыз кылууга карата коюлган жогорку талаптар демократиялык укуктук мамлекеттин бутуна туруусунун жана өнүгүүсүнүн мыйзам ченемдүү шарапаты болуп саналат.

Андан тышкары, «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесине ылайык соттордун ишмердиги жөнүндө маалыматка жетишүү укугу каралган, ал мамлекет тарабынан жүзөгө ашырылат.

Жеке жана юридикалык жактардын мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын карамагындагы маалыматка жетишүүгө байланыштуу мамилелерди жөнгө салган «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын карамагында турган маалыматтарга жетүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында соттордун маалыматты жайылтуу боюнча милдетти каралган.

Андан тышкары, белгиленген Мыйзамдын 21-беренесине ылайык мамлекеттик органдардын басма сөз кызматтарынын жалпыга маалымдоо каражаттарынын редакцияларын мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын иши жана чечимдери жөнүндө маалыматтар жана материалдар менен жабдууга, кабыл алынган социалдык маанилүү чечимдер, анын ичинде жарандарга, юридикалык жактарга жаңы милдеттерди жүктөөчү, жоопкерчиликти белгилөөчү же күчөтүүчү ченемдик укуктук актылар боюнча маалыматтык-түшүндүрүү иштерин жүргүзүү милдети каралган.

Ошентип, сот бийлиги тарабынан коомчулукту маалыматтандыруу ар кандай ыкмалар менен жана бир нече багыттар боюнча жүзөгө ашырылат. Маселен, сот бийлигинин ишмердиги жөнүндө маалыматка жетишүү соттордун имараттарында сот ишмердиги жөнүндө маалымат алуу, расмий сайттарды түзүү жолу менен Интернет аркылуу жетишүүнү камсыз кылуу сыяктуу ыкмалар (пассивдүү маалыматтандыруу) менен камсыз кылынат. Ошондой эле кийинкидей ыкмалар менен жүзөгө ашырылган сот бийлигинин ишмердиги жөнүндө маалыматты жайылтууну камсыз кылуу жолу менен (активдүү маалыматтандыруу): массалык маалымат каражаттары менен өз ара иштешүү, жеке басылмаларды түзүү, соттук маалыматтын жарандарга жетүүсүн камсыз кылган соттордун жан сот департаменттеринин басма сөз кызматтарын түзүү, жарандар жана соттор ж.б. ортосунда интерактивдүү баарлашуу.

Маалыматтык камсыздоонун башкы милдеттери болуп, сот адилеттигинин идеяларын жайылтуу, сот бийлигинин баркын жана судья кызматынын кадырын көтөрүү, сот тутумунун ишмердигине карата коомчулуктун жагымдуу пикирин түзүү болушу керек. Маалымат чөйрөсүндө сот тутумунун эң эле маанилүү кызыкчылыктары болуп, массалык маалымат каражаттарында соттордун ишмердигин объективдүү көрсөтүү, сот жамаатынын өкүлдөрүнүн сот реформасынын өнүгүүсүнүн көйгөйлүү маселелери жана жарандардын мыйзамдуу кызыкчылыктарына тийиштүү башка көйгөйлөр боюнча өзүнүн пикирин жана көз караштарын массалык маалымат каражаттары аркылуу жеткирүү мүмкүндүгү саналат, сотторго прессаны туруктуу мониторинг кылуу боюнча, өздөрүнүн жумушуна берилген квалификациясыз жана жаңылыш пикирлерге объективдүү маалыматтарды жана тийиштүү түшүндүрмөлөрдү карама-каршы коюу менен, соттордун жана сот жамааттынын ишмердиги жөнүндө билдирүүлөрдү жана маалыматтарды даярдоо жана массалык маалымат каражаттарына аны жайылтуу боюнча ишти баштоо жетиштүү болот.

Ошентип, коомчулукту сот бийлигинин ишмердиги жөнүндө маалымдоонун жогоруда көрсөтүлгөн ыкмаларын пайдалануу аркылуу мыйзам менен белгиленген максаттарга жетишсе болот.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Регламенти жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин 1-бөлүгүнүн 35-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 3-беренесинин 2-бөлүгүнө, 5-беренесинин 3-бөлүгүнө, 6-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 74-беренесинин 9-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанылсын.

2. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

3. Ушул Чечим мамлекеттик органдардын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**